

ОСОБЛИВОСТІ ФРАКТАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕМПОРАЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ У ТВОРАХ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОГО ЖАНРУ

Олейнікова Галина Олександрівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської мови та перекладу

Ізмаїльського державного гуманітарного університету

вул. Репіна 12, Ізмаїл, Одеська область, Україна

Категорія часу і простору розглядається як один із ключових компонентів організації нарративної перспективи або розповіді в художньому творі, оскільки це площина, в якій відбуваються фабульні події, живуть персонажі, розміщуються предмети та явища. Як одна з форм існування буття, час має багатовікову історію свого розвитку і вважається одним із найбільш спірних і дискусійних понять. Аналізуючи сучасний стан досліджень у лінгвістичній галузі, ми стверджуємо, що одним із багатьох пріоритетних напрямів у науковій сфері сьогодні виступає ідея самоорганізації, де будь-які, непередбачувані або непрогнозовані, хаотичні явища і події мають певні структурні ознаки. Синергетика – метанаука, що розглядає загальний характер та ідеї самоорганізації. Вивчення і дослідження художнього тексту з позиції синергетики дозволяє подолати штучний розподіл між художнім дискурсом і художнім текстом, пов'язуючи воедино безліч частин, які у свою чергу мають властивість самоподібності (об'єкт, у точності або приблизно збігається з частиною себе самого, тобто ціле має ту ж форму, що й одна чи більше частин) або з властивістю фрактальності, коли об'єкт вивчення має властивості багатоподібності, багатощаровості та нерівності. Головним постулатом синергетичного підходу до вивчення тексту є те, що він розглядається як складний механізм, в основі якого лежить фрактальний принцип організації. Фрактальна структура тексту може вважатися одним із засобів декодування тексту, коли структура твору побудована таким чином, що певна сюжетна лінія є фракталом – міні-репрезентацією всього твору. Останнє яскраво віддзеркалюється в темпоральній організації досліджуваних текстів, а саме в науково-фантастичних. Твори науково-фантастичного жанру мають певні характеристики, що відрізняють їх від творів інших жанрів. Зокрема, час виступає провідною ланкою, на тлі якої розгортаються події. Вивчення художнього тексту, зокрема науково-фантастичного з позиції синергетичної організації дозволяє простежити та проаналізувати темпоральну організацію нарративної перспективи більш глибоко й різнобічно.

Ключові слова: нарративна перспектива, синергетика, ідея самоорганізації, фрактальний принцип організації, художній текст, науково-фантастичний текст, категорія часу і простору.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Час – одна з найбільш знайомих, але в той же час загадкових властивостей нашого світу. Про це проникливо зауважив А. Августин: «Якщо ніхто мене про це не питає, я знаю, що таке час: якби я захотів пояснити запитувачу – ні, не знаю» [3, 25].

Категорія часу і простору розглядається як один із ключових компонентів організації нарративної перспективи або розповіді в художньому творі, оскільки це площина, в якій відбуваються фабульні події, живуть персонажі, розміщені предмети та явища. Як і в житті, так і в літературі простір і час не даються нам у чистому вигляді. Про простір ми судимо за заповнюваністю його предметів, а про час – за маркерами того, що відбувається в тексті в процесах і подіях, зображених автором у форматі нарративної перспективи. **Актуальність даної статті** полягає в дослідженні темпоральної одиниці нарративної перспективи з огляду синергетичної організації тексту і розглядається на матеріалі науково-фантастичних творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як одна з форм існування буття, час має багатовікову історію свого розвитку і вважається одним із найбільш спірних та дискусійних понять. У дослідженнях часу виділилися два напрями – соціально-гуманітарний та природничий. Соціально-гуманітарний напрям інтегрує результати досліджень у філософії, логіці, мовознавстві, соціології тощо. Природничий напрям пізнання часу представлений науковими дослідженнями в галузі фізики, математики, біології, хімії та ін.

Аналізуючи сучасний стан досліджень у лінгвістичній галузі, ми можемо стверджувати, що одним із багатьох пріоритетних напрямів у науковій сфері сьогодні виступає ідея самоорганізації, де будь-які непередбачувані або непрогнозовані, хаотичні явища і події мають певні структурні ознаки. Ідеї самоорганізації вперше виникли в кібернетиці, пізніше оформилися в окремий напрям, який отримав назву синергетика. Засновник даного підходу Г. Хакен відзначав, що синергетика – це метанаука, що вивчає загальний характер усіх закономірностей [6].

Термін «синергетика» був уведений до наукового обігу англійським фізіологом Ч. С. Шеррингтоном понад сто років тому. Наприкінці ХХ століття німецький фізик Г. Хакен при аналізі системи понять, що описують механізми самоорганізації, взаємозалежні процеси розвитку у світі, починає використовувати цей термін. Даний науковий напрям вивчає процеси становлення складних систем і виявляє загальні закономірності та принципи еволюції систем живої та неживої природи, фізичних, технічних, соціальних та інших. Г. Хакен відзначає можливість застосування синергетики до різних систем, які відносяться до великої різноманітності дисциплін, що дозволяє усвідомити нові підходи до аналізу й вивчення складних систем у цілому [6].

Отже, метою даної статті є вивчення тексту художньої прози, зокрема науково-фантастичного тексту з позиції синергетичної організації, яка дозволяє простежити та проаналізувати темпоральну організацію нарративної перспективи більш глибоко й різнобічно. Для реалізації представленої мети, необхідно виконати такі завдання: розкрити сутність синергетики і її роль в гуманітарних науках, а саме в лінгвістиці тексту; визначити поняття фракталу і особливості його реалізації; дослідити фрактальну організацію темпоральної перспективи в творах науково-фантастичного жанру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає Л. С. Піхтовнікова, студіювання художнього тексту, вивчення й розуміння індивідуально-авторських інтенцій у взаємодії з параметрами порядку зіштовхують модель тексту з синергією певного письменника [5].

На нашу думку, вивчення й дослідження художнього тексту з позиції синергетики дозволяє подолати штучний поділ між художнім дискурсом і художнім текстом, пов'язуючи воедино безліч частин, які й собі мають властивість самоподібності або фрактальності, коли об'єкту вивчення притаманна риса багатоподібності, багатопаровості та нерівності. Останнє яскраво віддзеркалюється в темпоральній організації досліджуваних текстів, а саме у науково-фантастичних. Твори науково-фантастичного жанру мають певні характеристики, що відрізняють їх від творів інших жанрів. Приміром, час виступає провідною ланкою, на тлі якої розгортаються події.

Головним постулатом синергетичного підходу до вивчення тексту є те, що текст розглядається як складний механізм, в основі якого лежить фрактальний принцип організації [1].

Як зазначає Г. Парейон, фрактал (від лат. *fractus* – ламаний, термін уведений математиком Б. Мандельбротом у 1975 році) – це структура, що складається з подібних собі структур, виявляється незалежно від масштабу та здібна продукувати подібні форми, які утворюють структурну узгодженість і нерівномірність [7, 374]. Порівню-

ючи природу фракталу в різних сферах, Г. Парейон доходить висновку, що такі характерні його особливості, як нерівність поверхні, скалярність, структурна подібність, можуть бути застосовані для пояснення мовних явищ [7, 375]. Більш того, лінгвосинергетичний підхід дозволяє розглядати текстовий час як певну кількість фракталів, що утворюють стилістичну конвергенцію. Це, у свою чергу, притягує увагу читача і може вважатися одним із засобів декодування інформації. На наш погляд, фрактальна структура тексту може вважатися одним із засобів декодування тексту, коли структура твору побудована таким чином, що певна сюжетна лінія є фракталом – міні-репрезентацією всього твору. В результаті фрактал стає продуктивним засобом для привернення уваги читача до найбільш вагомих у змістовному плані деталей, що розгортаються як у реальних, так і у квазіреальних світах, що й собі сприяє більш глибокому розумінню авторського задуму.

З точки зору лінгвістичного підходу, фракталом прийнято називати структуру, яка залишається самоподібною при будь-якій зміні масштабу, при збільшенні або зменшенні. Існують різноманітні фрактальні форми: фрактальні малюнки, звукові фрактали (рими), синтаксичні фрактали (складнопідрядне речення з кількома підрядними), семантичні фрактали (концепт або художній образ має схожу семантику). Подібні види фракталів характеризуються самоподібністю елементів і збереженням своєї конструкції в різних масштабних вимірах [7].

На початку ХХІ століття термін «фрактал» перетворився в одне з найбільш популярних понять у науковому дослідному полі. У певному сенсі фрактальна концепція почала претендувати на парадигмальний статус у науці нового століття. Фрактал виступає символом нестійкості, наочно втілює в собі властивості різноманітності альтернативних можливостей розвитку системи. Це свого роду структура, що представляє «баланс» порядку й хаосу. В гуманітарному дискурсі виникає питання про чергову наукову революцію і перехід до фрактальної парадигми та фрактальної картини світу.

Розглянемо реалізацію фрактальності в темпоральній парадигмі науково-фантастичних творів з метою вивчення загальної представленості часу в текстах жанру наукової фантастики.

Темпоральний вимір квазіреальної картини художнього світу, як і будь-який час, виявляється у двох іпостасях: у часі *циклічному* і в часі *лінійному*, або як його інакше називають, «історичному». В даній статті представлені ті способи маркування часу, що вносять свою лепту у створення квазіреального часу фантастичної нарративної перспективи.

Описувані в науково-фантастичній літературі події нерідко не тільки ніколи не відбувалися, але, найголовніше, є неможливими, виходячи

із сьогодношньої наукової картини світу. Так, наприклад, довільні переміщення в часі вперед і / або назад (у майбутнє і / або в минуле) – це плід уяви письменників-фантастів, і читач твору, в якому описані подібні подорожі, неодмінно сприймає їх як сигнал контрфактичності, ірреальності описуваного світу.

Сама ідея переміщення в часі пов'язана, по-перше, з певною традицією, згідно з якою «час розуміється в термінах простору» [8, 347] і, по-друге, з лінгвокогнітивною можливістю опису темпоральної орієнтації «за допомогою показників просторової орієнтації» [8, 374]. Як міркує знаменитий герой Г.Уеллса Мандрівник у часі в романі «The Time Machine» (1895): «речі існують в чотирьох вимірах, три з них – це простір (довжина, ширина, щільність) і четвертий – це час (тривалість)»: *Any real body must have extension in four directions: it must have Length, Breadth, Thickness, and – Duration. There are really four dimensions, three which we call the three planes of Space, and a fourth, Time.*

Проаналізована вибірка науково-фантастичних творів показує, що дальність переміщення в часі («to a when») варіює в дуже великих межах: від кількох годин до десятків мільйонів років. У більшості випадків переміщення в часі має петлеподібний рисунок, тобто «полетівши» в майбутнє або минуле, персонаж кінець кінцем повертається в сьогодення, щоб розповісти про свої подорожі, пригоди (нерідко небезпечні), які він пережив в іншому часі. Схематично подібне темпоральне зрушення можна зобразити таким чином (див. схему 1).

Вектори (а) на схемі 1 позначають переміщення персонажа вдалину від нарративного справжнього (момент нарації) в майбутнє або минуле. Вектори (в) показують повернення з майбутнього / минулого в сьогодення. Пунктир схематично показує «перескок» з одного часу в інший, суцільна лінія вектора – відрізок часу в майбутньому / минулому, в якому відбуваються фабульні події. Вектор (а) є обов'язковим для науково-фантастичних творів, що зачіпають тему подорожі в часі. Вектор (в) слід трактувати як частотний, але необов'язковий.

У схемі 1 пласт нарративного сучасного ніяк не поєднаний з періодом реального сьогодення, тобто з епохою, в якій живе автор і його читачі. Однак нарративна перспектива квазіреальних подій проєктується на реальне майбутнє,

і саме футуральність локалізації нарратива як би розв'язує руки письменнику-фантасту, «допускаючи» можливість появи в майбутньому, що зроблять здійсненою довільні переміщення в часі. Завдяки фрактальному членуванню тексту розповідь про подібне явище виглядає достовірною.

Розглянемо текстову структуру роману Р. Хайнлайна «Двері в літо» та проаналізуємо розвиток сюжету і художні образи з позицій фрактальності, тобто розглянемо таку властивість фракталів, як нерівність текстової структури, переміщення в часі, що так часто використовується в текстах науково-фантастичного жанру. Застосування подібного підходу допомагає виявити імпліцитні смисли та зрозуміти авторський задум.

На відміну від багатьох творів наукової фантастики, в яких співвідношення пропорцій закритого і відкритого простору порушене, в романі Р. Хайнлайна «Двері в літо» простір і пересування в ньому не представлені у планетарному масштабі. Основна сюжетна лінія відбувається у США, а ключові події розгортаються в Лос-Анджелесі, хоча головний герой Дені, за задумом автора, тимчасово опиняється у Денвері та Ріверсайді. У зв'язку з проблемами особистого характеру та невдачею у бізнесі Дені погоджується на процедуру гіпотермії – довгого сну (30 років), через що головний герой прокидається в оновленому Лос-Анджелесі зі зміненою назвою. Далі події розгортаються таким чином, що герою необхідно повернутися в минуле (відносно 2000 року), знову опинитися у Лос-Анджелесі та Денвері, завершити справи та після повторного довгого сну знову прокинутися в новому Лос-Анджелесі.

Розпочнемо дослідження твору з назви роману як прояву фрактальності. Як справедливо зазначає С.В. Кийко, назва як найменший квант тексту містить стислу інформацію всього тексту і може вважатися фракталом [2, 118]. У назві твору проявляється така важлива характеристика фракталів, як масштабування (повний обсяг інформації закодовано у стислому вигляді). Образна фраза роману Р. Хайнлайна «Двері в літо», що означає пошук свого щастя, свого літа, свого місця в житті, зустрічається в тексті 8 разів, причому 2 рази в 1-й главі, 1 раз в 10-й та 4 рази в останній главі. Саме слово «двері» зустрічається в романі 52 рази, причому 18 разів у 1-й частині, 5 – у 2-й, 2 і 4 рази у 4-й і 5-й главах відповідно, з 6-ї по 9-у главу це слово знаходимо по 1 разу, а з 10-12 глави «двері» знаходимо 3, 5, 11 разів

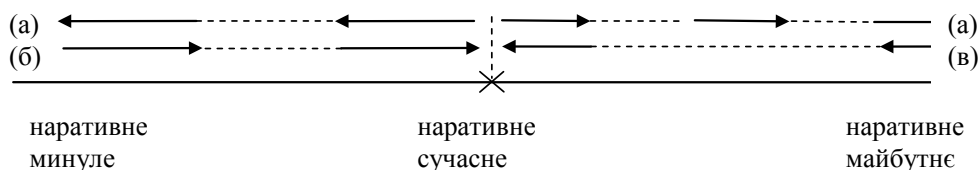

Схема 1. Фрактальна організація темпоральної перспективи у науково-фантастичних творах

відповідно. Отже, на наш погляд, можна стверджувати, що у випадку з романом Р. Хайнлайна «Двері в літо» назва твору є фракталом – пусковим механізмом, зашифрованим квантом, квінтесенцією філософського смислу роману.

Нерівність текстової структури як ознака фрактальності може бути виявлена в сюжетній площині: в перших главах твору автор вводить найістотніших персонажів і подає стислий виклад подій усього твору. Це можна вважати фракталом (квантом) твору, оскільки в наступних главах додаються деталі вказаних подій і збільшується масштаб повідомлення.

У 1-й частині роману ми знайомимося з котом Пітом – не звичайним котом, а одним із головних персонажів, досить розумним, щоб з ним радитися, досить мудрим, щоб своєю мовою (яку, до речі, дуже добре розуміє Дені, господар) висловлювати свою думку та досить чемним, щоб відвідувати публічні місця (*His table manners averaged better than mine and he knew it*). Незвичайність кота також проявляється в тому, що він дуже любить пити імбирне пиво. Більш того, він навіть був в армії зі своїм господарем. Така стисла характеристика цього персонажу може, на наш погляд, певною мірою вважатися фракталом, який буде деталізовано та поглиблено упродовж роману.

Про інших важливих героїв ми дізнаємося в 1-й главі з роздумів оповідача Дені. Автор знайомить читача з Бель та Майлзом у досить незвичний спосіб. Читач, не знаючи ще їхню історію, розуміє, що вони зіграли неабияку негативну роль у житті головного героя. Дені з болем та ненавистю говорить про молоду жінку, до якої він відчуває глибоке почуття:

I could make sure of one important difference: I could doze long enough to be certain that it was a world without Belle Darkin-or Miles Gentry, either, but Belle especially. If Belle was dead and buried I could forget her, forget what she had done to me, cancel her out...instead of gnawing my heart with the knowledge that she was only a few miles away.

Отже, навіть цей уривок може вважатися фракталом – проєкцією майбутніх подій подальшої розповіді, з якої читач, напевне, дізнається про велике кохання, любовний трикутник, зраду.

Ще одним проявом «нелінійної» фрактальної структури в тексті можуть слугувати часові реєстри. Якщо простежимо розвиток подій у часі, побачимо схему, що нагадує фреймову структуру, в якій кожний часовий сегмент є фракталом для усього полотна твору та направляється з однієї точки в іншу і навпаки. Пригадаємо, що читач знайомиться з оповідачем у 1970 році (Дені 30 років), потім з'являється згадка про

роки дитинства і служби в армії (приблизно 10-12 років тому), далі повідомлення відновлюються в 1970 році (важливі події, довгий сон), далі разом із головним героєм рухаємося вперед (2000 рік), коли він прокидається після сну, намагається при звичаїтися до нового життя, дізнається про можливість подорожування в часі та повертається в 1970 рік, щоб завершити справи, а деякі з них зробити по-іншому. Слідкуючи за головним героєм, читач опиняється у 2000-2001 році, коли й закінчується роман. Отже, ми бачимо фігуру, що складається з частин, розташованих по обидва боки від центрального пункту подій – 1970 року. Причому події, які відбулися до першої подорожі у 2000 рік, можна, на наш погляд, вважати фрактальною репродукцією подій під час короткого перебування у 1970 році знову.

Таким чином, вищенаведений аналіз роману Р. Хайнлайна «Двері в літо» демонструє фрактальну розмірність або трансформацію часу, відмінність зображених автором предметів та об'єктів від добре відомих і звичних для читача, як правило, з порушенням пропорції їх співвідношення. Переміщення головного героя твору в часі має петлеподібний рисунок, тобто «занурившись у сон» в майбутнє, персонаж кінець кінцем повертається в сьогодення, щоб врегулювати ті події, які не відповідали планам героя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ми можемо констатувати, що фрактальні моделі можна вважати засобом організації літературного твору. Автори науково-фантастичних творів, безумовно, керуються метою створення контрфактичного світу та квазіреального часу, що не просто відрізняються від світу, в якому живуть вони самі та їхні читачі, але й світу, який вражає, кидає виклик персонажу-людині, з яким читач ідентифікує себе. Опис часової організації у світлі теорії фрактальності сприяє виявленню та розкриттю нових авторських інтенцій і більш точному розумінню сутності часу як однієї з найважливіших складових частин загальної картини світу.

Можна з упевненістю сказати, що фрактали складаються зі смислових компонентів, які запускають подальший розвиток подій на новому витку нарративної перспективи твору, саме фрактали виконують функцію точки відліку для розгалуження текстового полотна. На прикладі аналізованого твору ми продемонстрували, як розуміння фрактальної моделі тексту полегшує розкодування авторського задуму, допомагає наочно уявити сюжетні лінії та їхнє переплетіння. В результаті читач займає активну позицію у трикутнику автор – твір – читач.

ЛІТЕРАТУРА

1. Домброван Т. И. Синергетическая модель развития английского языка: монография. Одесса: КП ОГТ, 2014. 400 с.
2. Кійко С.В. Синергетика у контексті лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса, Сер.: Філологія, 2016, № 25, том 1.
3. Кругликов С.Т. Время и временность: Августин, Кант, Хайдеггер. *Вестник ПНИПУ. Культура. История. Философия. Право*. 2017. № 1. С. 24-29
4. Морозкина Е. А., Сафина З. М. Фрактальная структура художественного текста (на материале романа Френсиса Скотта Фицджеральда «Ночь нежна»). *Вестник Башкирского университета*. 2015, Т. 20, № 3, С. 969-972.
5. Пихтовникова Л. С. Лингвосинергетика: направления и перспективы *Нова філологія: Збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 182-189.
6. Хакен Г. Синергетика. Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. Москва: Мир, 1965.
7. Pariyon G. Fractal theory and language: the form of the macrolinguistics. Form and Symmetry: Art and Science. Buenos Aires Congress, 2007. Access mode: <http://www.mi.sanu.ac.rs/vismath/BA2007/sym79.pdf>.
8. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике. *Современная американская лингвистика: фундаментальные направления*. Москва: УРСС, 2002. С. 340–369.

REFERENCES

1. Dombrovan, T. I. (2014). Sinergeticheskaya model` razvitiya anglijskogo yazy`ka: monografiya [Synergetic model of the development of the English language: monograph]. Odessa: KP OGT [in Russian]
2. Ki`jko, S.V. (2016) Sinergetika u konteksti` li`ngvi`stichnikh dosli`dzen` [Synergetics in the context of linguistic researches]. *Naukovij vi`snik Mi`zhnarodnogo gumani`tarnogo uni`versitetu*. Odesa [in Ukrainian]
3. Kruglikov, S.T. (2017). Vremya i vremennost`: Avgustin, Kant, Khajdegger [Time and temporality: Augustine, Kant, Heidegger. *Bulletin of PNRPU. Culture. History. Philosophy. Law*]. Vestnik PNIPU. Kul`tura. Istoriya. Filosofiya. Pravo. [in Russian]
4. Morozkina, E. A., Safina, Z. M. (2015). Fraktal`naya struktura khudozhestvennogo teksta (na materiale romana Frensisa Skotta Ficzzheral`da «Noch` nezha») [Fractal structure of a literary text (based on the material of Francis Scott Fitzgerald's novel "The Night Is Tender")]. *Vestnik Bashkirskego universiteta*. [in Russian]
5. Pikhtovnikova, L. S. (2016). Lingvosinergetika: napravleniya i perspektivy [Linguosynergetics: directions and prospects]. *Nova fi`lologi`ya: Zbi`rnik naukovikh prac`*. Zapor`zhzha. [in Russian]
6. Khaken, G. (1965). Sinergetika. Ierarkhiya neustojchivostej v samoorganizuyushhikhsya sistemakh i ustrojstvakh [Synergetics. Hierarchy of instabilities in self-organizing systems and devices]. Moscow: Myr [in Russian]
7. Pariyon, G. (2007). Fractal theory and language: the form of the macrolinguistics. Form and Symmetry: Art and Science [in English]
8. Chenki, A. (2002). Semantika v kognitivnoj lingvistike. Sovremennaya amerikanskaya lingvistika: fundamental`ny`e napravleniya [Semantics in cognitive linguistics. Modern American Linguistics: Fundamental Directions]. Moscow: URSS[in Russian]

FRACTAL ORGANIZATION OF THE TEMPORAL PERSPECTIVE IN THE WORKS OF THE SCIENCE-FICTION GENRE

Oleinikova Galina Oleksandrivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of English and Translation Department

Izmail State University of Humanities

st. Repin 12, Izmail, Odesa region, Ukraine

The category of time and space is considered to be one of the key components of organizing a narrative perspective or narrative plane in a work of art, as it is the narration where the plot events, characters, objects and phenomena take place. As a form of existence, time has a very old history and is defined one of the most controversial and debatable concepts. Analyzing the current state of the scientific researches in the field of linguistics, we can say that one of the priority areas in the scientific field today is the idea of self-organization, where any unpredictable or predictable, chaotic phenomena and events have certain structural features. Synergetics is a meta-science that considers the general nature and ideas of self-organization. The study and investigations of the artistic text from the point of view of synergetics allows to overcome the artificial division between the artistic discourse and the artistic text, linking together many parts which in turn have the property of self-similarity (an object, in accuracy or approximately coinciding with a part of itself) or with the fractal property, when the object of study has the properties of diversity, multilayer and inequality. The main tenet of the synergetic approach to the study of the text is that it is viewed as a complex mechanism that underlies the fractal principle of organization. The fractal structure of text can be considered as one of the means of decoding text when the structure of a work is constructed in such a way that a certain storyline is a fractal or a mini-representation part of the whole work. The latter is clearly reflected in the temporal organization of the texts under study, namely in the sci-fi texts. Works of science-fiction genre have certain characteristics that distinguish them from works of other genres. In particular, time acts as a leading link where all events unfold. Studying the text of science fiction genre allows us to trace and analyze the temporal organization of the narrative perspective more deeply and comprehensively.

Key words: *narrative perspective, synergetics, idea of self-organization, fractal principle of organization, artistic text, sci-fi text, category of time and space.*